

PAROHIA SF. SPIRIDON ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ

Elena Mihaela Prisacariu

Summary: „St. Spiridon” parish had represented an important institution in Comănești, a town which is situated on the bank of the River Trotuș, and was a part of the Ghika-Comănești's domain from the middle of the 19th century until the instauration of the Communism regime. The parish had continued its specific evolution between 1930 and 1940, too, through both the servants and parishioners in an epoch which was changing. Together with the other Orthodox Churches from Comănești, servants and the people of the town, generally speaking, this parish completed the history of this Romanian space. The documents from the archives reflect the community's evolution, the new dilemmas which appeared, the financials acts having again an important role.

Key words: „St. Spiridon”, Comănești, parish

Așezată în partea de vest a județului Bacău, mai precis în „nord-vestul Depresiunii Dărmănești, pe cursul mijlociu al râului Trotuș”¹, localitatea Comănești a cunoscut de la întemeiere până în secolul al XX-lea, o evoluție asemănătoare cu a majorității așezărilor umane din țara noastră. O componentă importantă a vieții comunității comăneștene o reprezintă activitatea bisericilor creștin-ortodoxe, una dintre ele fiind parohia Sf. Spiridon.

Ca și în primele decenii ale secolului XX, parohia Sf. Spiridon a constituit o importantă instituție în cadrul comunei Comănești, atât prin slujitori cât și prin comunitatea de enoriași și în anii '30-'40, în condițiile unei epoci aflate în schimbare. Biserica din piatră de la poalele dealului Cetățuia, construită în 1815, avându-l ca și ctitor pe căminarul Spiridon, își păstrează forma arhitectonică, cunoscând însă și unele transformări în ceea ce privește pictura, structura, dar și a altor părți din construcție.

Alături de celelalte biserici ortodoxe din Comănești, de slujitori și de comăneșteni, în general, această parohie întregește istoria acestui spațiu românesc. Documentele din arhive reflectă evoluția comunității, problemele noi care apar, un rol important avându-l, de data aceasta și

¹ Corneliu Stoica, **Dicționar istoric al localităților trotușene**, Onești, Editura Aristarc, 1998, p. 93.

documentele cu caracter financiar. În corespondența cu diferitele instituții religioase (Episcopia Romanului, Protoieria Bacău) sau civile (Prefectura Bacău, Primăria Comănești, instituțiile de învățământ din zonă, Jandarmeria, Ministerul Cultelor), predomină informațiile despre situația economică, implicarea preoților în viața socială sau educație, date cu caracter demografic, dar și aspecte care reflectă schimbările de regim politic din anii 1938 și 1940. O categorie importantă de documente pentru perioada 1930-1943 o reprezintă cele referitoare la alcătuirea și componența bugetului parohiei pe un an calendaristic, folosindu-se instrucțiunile de la Episcopia Romanului. Astfel, pentru anul 1930 preotul paroh Șt. Paraschiv enumeră veniturile și cheltuielile din cadrul parohiei, și aflăm că „în urma arendării unor terenuri bisericesti, către persoanele fizice, către societatea Foresta s-au obținut 15.950 lei”², în condițiile în care un veșmânt bisericesc a fost cumpărat cu 16.000 lei³.

O altă categorie de cheltuieli sunt reprezentate de cele referitoare la „întreținerea bisericii – 650 lei, hramul bisericii – 100 lei”⁴. Structura unui astfel de document, care urma să fie completat de către preotul paroh și apoi verificat de reprezentanții episcopiei, are în componență „veniturile și cheltuielile, urmând ca sumele rămase să fie depuse la bancă, așa cum se precizează în anul 1930, când suma de 15.000 lei a rămas necheltuită”⁵.

Din documentele completate pentru anul financiar 1936-1937, aflăm că parohia Sf. Spiridon a beneficiat de fonduri din „partea Primăriei Comănești, respectiv 8.000 lei”⁶, iar la capitolul cheltuieli apar următoarele: „cheltuieli de cancelarie – 400 lei, abonamente pentru reviste și cărți pentru biserică 700 lei și pictura bisericii – 22.980 lei.”⁷ Aceste situații financiare sunt însoțite de chitanțe scrise de mână, care conțin timbre fiscale de 3 lei și 2 bani. Spre deosebire de anul 1930, se observă o „creștere a veniturilor, suma totală ajungând la 27.130 lei”⁸. Pentru perioada amintită, preotul paroh face dovada, prin ordine de plată, „cumpărării unor sfeșnice pentru Sf. Masă și a icoanei Maicii Domnului

² Arhivele Naționale Bacău, **fond Parohia Sf. Spiridon**, d. 1/1930, f. 1.

³ **Ibidem**, f. 2.

⁴ Idem, d. 1/1939, f. 1.

⁵ **Ibidem**.

⁶ Idem, d. 1/1936, f. 1.

⁷ **Ibidem**, f. 2.

⁸ **Ibidem**.

din strănă îmbrăcată în argint și aurită, ambele de la Societatea Rezistența din Bacău, sumele variind între 3.800 și 15.000 lei”⁹. În anul 1940, documentele cu aspecte financiare cuprind mai multe rubrici, sumele fiind împărțite pe mai multe capitole, așa cum o arată instrucțiunile venite de la Episcopia Romanului. În documentul cu numele **Bugetul și situația de averea mobilă și imobilă pe anul 1939-1940**, se precizau următoarele: în fiecare an, consiliul parohial trebuie să întocmească bugetul anual de venituri și cheltuieli (...) care trebuie să cuprindă: Toate veniturile fiecărei biserici pe un an financiar și cheltuielile necesare cursului aceluia an. Cap. I va cuprinde subvenții de la stat, comună sau de oriunde și se va împărți în două: articole subvenții pentru personal și subvenții pentru materiale. Cap. II va cuprinde veniturile proprii – mobiliare și imobiliare, iar cap. III va cuprinde veniturile din interiorul bisericii și veniturile întâmplătoare”¹⁰. Pentru o mai bună organizare a veniturilor se solicita ca documentul cu cele trei capitole să fie prezentat până la data de 1 octombrie a fiecărui an, însoțit de un raport din partea epitropiei¹¹.

Spre deosebire de anii trecuți, se observă o creștere a veniturilor, dar și o diversificare a cheltuielilor: „cheltuieli de cancelarie – 400, cheltuieli pentru hram – 200, acoperirea și repararea gardului la cimitir – 7000 și a modalităților prin care obțineau resursele financiare – arendarea unei părți din cimitir – 15.000 lei, din cutia bisericii – 300 lei”¹². Balanța venituri-cheltuieli pentru acest an era de 27.659 lei ca venituri și 21.496 lei ca și cheltuieli, documentul fiind semnat, conform instrucțiunilor primite de preotul paroh Gh. Hanganu și membrii consiliului parohial¹³.

Pentru anul 1940 sumele se mențin ca și valoare, o creștere semnificativă înregistrând-o „veniturile obținute prin arendarea pământului deținut de parohie care ajunge la 3.150 lei, sumă pe lângă cea obișnuită prin arendarea unei părți din cimitir, 15.000 lei”¹⁴. Printre documentele justificatoare, preotul paroh a atașat o factură prin care aflăm prețurile unor articole de papetărie, cumpărate de la negustorul Ifrim Nicolae, care deținea „coloniale și librărie în Comănești: hârtie

⁹ Idem, d. 1/1937, f. 16

¹⁰ Idem, d. 1/1939, f. 1.

¹¹ **Ibidem.**

¹² **Ibidem**, f. 2.

¹³ **Ibidem.**

¹⁴ **Ibidem.**

velină – 200, plicuri speciale – 100, cerneală – 50, penițe – 25, sugativă – 25”¹⁵. Alături de aceste documente se regăsesc altele care reflectă permanenta schimbare a bisericii, prin diferite elemente: achiziționarea de cărți pentru biblioteca parohială, pregătirea în vederea desfășurării hramului, achiziționarea de icoane sau haine bisericești. În iunie 1939, „suma de 100 lei (...) s-a plătit domnului Constantin E. Ionescu (...) pentru una icoană Buna vestire”¹⁶ și „suma de 800 lei (...) pentru un rând complet de veșminte preoțești verzi, de la Rezistența Opincaru din Bacău”¹⁷. La aceste se adaugă suma de 200 lei primită de la preotul Lunganu, pentru munca depusă la pregătirea bisericii în vederea hramului, din decembrie 1939¹⁸, de către un localnic.

Toate cheltuielile de mai sus, sunt completate cu cele din luna martie 1940, când s-au folosit 800 lei din bugetul parohiei pentru a achita cărțile procurate de la Sf. Episcopie pentru biblioteca parohială¹⁹.

Pentru situația din anul 1941, o serie de informații ne sunt oferite de o altă categorie de documente, respectiv Registrul de inspecții, care cuprinde mai multe informații despre parohia Sf. Spiridon, completându-se tabloul complex al acesteia. Astfel, în urma unei inspecții a iconomului Ioan Matei, protoiereul Circumscripției II Trotuș Tg. Ocna, efectuată în septembrie 1941, aflăm următoarele: „Curtea bisericii este împrejmuită cu gard de zid și scândură în bună stare (...), construcția bisericii datează din anul 1810-1830, având ca ctitor pe Spiridon Căminarul, biserica se află pictată în interior din anul 1936, deoarece până la aceea dată se afla numai văruiată”²⁰. Referitor la aspectele de colectare de sume, sunt precizate sumele strânse în cadrul parohiei, respectiv 19.000 lei pentru Crucea Roșie, 200 lei pentru orbi.

Pentru anul 1940 „sumele colectate au fost de 22.000 lei pentru refugiați”²¹, în contextul în care vara anului 1940 au avut loc pierderile teritoriale, ce au dus la destrămarea României Mari.

Despre preotul paroh aflăm că „este licențiat în teologie, locuiește în locuința proprie, iar cei 2 cântăreți sunt titulari. Iar între cei trei există

¹⁵ Idem, d. 1/1940, f. 1.

¹⁶ **Ibidem**, f. 25.

¹⁷ **Ibidem**, f. 20.

¹⁸ Idem, d. 1/1939, f. 15.

¹⁹ **Ibidem**, f. 13.

²⁰ Idem, d. 1/1941, f. 1.

²¹ **Ibidem**.

o bună armonie”²². Despre activitatea preotului sunt precizate următoarele: „părintele paroh slujește regulat la biserica parohială fiind singura biserică din Comănești. A predat regulat religia la școala primară de băieți. Predică regulat, are bune raporturi cu toate autoritățile civile. A activat la căminul cultural N.D. Ghika Comănești organizând toate serbările culturale, munca de folos și ajutorarea familiilor concentraților. A dat concursul la munca premilitară”²³.

Prezentarea activității preotului paroh reflectă, pe scurt, situația societății românești în anul 1941, anul intrării României în cel de-al doilea război mondial. Pe lângă aspectele ce decurg din situația participării la război (ajutorarea familiilor celor chemați pe câmpul de luptă, educația premilitară), sunt precizate acele activități care erau desfășurate de preoți pe timp de pace, în cadrul comunității locale (colaborarea cu autoritățile civile, coordonarea activităților culturale, predarea religiei în școală).

În completarea activității preotului paroh sunt precizate următoarele: „cu parohienii părintele paroh are cele mai bune raporturi (...) față de autoritățile bisericești are toată condescendența și răspunde regulat la toate ordinele. Are o ținută demnă și purtare corectă. S-a străduit mult la reparația școalei”²⁴. Raportul inspecției cuprinde și date referitoare la membrii parohiei, datele fiind relativ asemănătoare cu cele prezente în documentele datând de la începutul secolului XX.

Astfel, „starea morală și materială a parohienilor este bună, frecvența regulată. În parohie, fiind populație minieră, vițiul beției dă mult de lucru activității pastorale. Concubini sunt 3 perechi din cei străini. Sectanți 1 baptist”²⁵.

Concluziile raportului de inspecție sunt sintetizate sub calificativul „foarte bine”.

Peste 9 ani, în anul 1950, în condițiile instaurării regimului comunist, un proces verbal de inspecție prezintă aceleași elemente, în ciuda trecerii timpului și schimbării regimului politic. Sunt prezente și câteva modificări de ordin administrativ și organizatoric, cum ar fi denumirea Protopopiatului – Muntele Comănești și reprezentantul ei,

²² Idem, d. 1/1941, f. 1.

²³ **Ibidem.**

²⁴ **Ibidem.**

²⁵ **Ibidem.**

Vasile Gherasim²⁶. Efectele războiului pot fi identificate în capitolul referitor la „biblioteca parohială, care conține 73 de volume catalogate. Biblioteca a avut un număr de câteva sute de volume, iar cea mai mare parte s-au distrus din cauza războiului și s-au epurat cărțile interzise”²⁷.

Același preot inspectat în 1941, Simion Lunganu este prezentat ca „un preot paroh care slujește absolută regularitate și conștiinciozitate, predică cu râvnă cu timp și fără timp, fiind un bun misionar”²⁸. Aceleași aprecieri pozitive sunt făcute la adresa membrilor parohiei „care se bucură de o bună situație morală, frecventează în număr mare și cu drag biserica, fiind buni creștini, evidențiați ca mineri și forestieri. În plin bazin carbonier și forestier, enoriașii au ridicat atât nivelul social cât și religios. Pot fi dați ca exemplu în muncă cât și în viața creștină”²⁹. Elementele pozitive prezentate în raport, mai ales la activitatea preotului paroh au ca punct final propunerea ca preotul paroh să fie înaintat în funcție ca iconom stavrofor.

Din categoria aceluiași tip de documente, respectiv raporturi de inspecții, întocmite de reprezentanții Episcopiei Romanului, aflăm o serie de detalii despre parohia Sf. Spiridon, cum ar fi: „numărul de volume din biblioteca parohială – 127 volume, numărul de enoriași – 415, concubinajul din rândul flotanților, prezența în comunitate a unui adventist și a 3 bapțiști, necesitatea procurării de preșuri pentru interiorul bisericii și reparația acoperișului, în aprilie 1942”³⁰.

Raportul de inspecție din 19 decembrie 1943, întocmit de Ioan Matei, oferă o descriere a construcției bisericești, respectiv „existența unei singure turlă la intrare, ce servește și de clopotniță. Clădirea este acoperită cu tablă, care are nevoie să fie vopsită (...) ultima adunare parohială din 5 decembrie a hotărât colectarea fondurilor pentru vopsitul acoperișurilor și introducerea luminii electrice”³¹. Este subliniat și rolul preotului paroh care predică la căminul cultural și la lucrătorii din fabrică, îndeplinind și funcția de președinte a căminului cultural. Aceleași elemente se regăsesc în raportul realizat în octombrie 1949, de către protopopul Vasile Gherasim.

²⁶ **Ibidem**, f. 6.

²⁷ **Ibidem**.

²⁸ **Ibidem**.

²⁹ **Ibidem**.

³⁰ Idem, d. 1/1941, f. 2.

³¹ **Ibidem**.

Ca elemente diferite amintim precizările referitoare la faptul că „biserica deservește satele Comănești, Lunca de jos, Podei și Podină, în descrierea cimitirului nu mai este menționat cavoul familiei Ghika, prezent și astăzi, existența a 2 familii de adventiști și a 5 familii de penticostali, precum și numărul mic de volume din bibliotecă – 68, la care se adaugă reviste din anul 1930”³².

Din antetul unui raport de inspecție din februarie 1951, deducem schimbările ce au avut loc în ceea ce privește ierarhia parohiilor din Comănești. Astfel, cel care realizează raportul, Vichenție Mocanu, este protoiereul Circumscripției Moinești, instituție care va avea în subordine până în anii '60, localitatea Comănești³³.

Se remarcă, de asemenea, numărul scăzut de volume din biblioteca parohială, dar și faptul că „frecvența la biserică este multumitoare”³⁴ în comparație cu elementele pozitive prezentate în anii '40, referitoare la enoriașii din parohie.

O imagine despre locuitorii din parohia Sf. Spiridon este realizată în anul 1943, de către preotul paroh, Simion Lunganu. Denumit **Statistica enoriașilor, suflete și capi de familie din parohie**, tabelul cuprinde o împărțire a familiilor din parohie pe categorii băștinași și flotați. În ceea ce îi privește pe băștinași, pentru Comănești sunt precizate 1617 suflete și 191 capi de familie, iar pentru Lunca de Jos – 299 de suflete și 73 de capi de familie, pentru Podei și Podine sunt enumerate 233 de suflete și 66 capi de familie, iar în privința flotaților pentru Comănești sunt trecute 269 de suflete și pentru Lunca de Jos 186³⁵. Tabelul realizat de preotul paroh oferă informații despre numărul de membri din familiile comăneștenilor care variază de la 2 la 8, iar pentru o mică parte dintre capii de familie este precizată și ocupația. Probabil, după citirea tabelului, mulți dintre comăneșteni își vor regăsi numele, putând afirma dacă fac parte din categoria băștinașilor sau cea flotaților.

Revenind la aspectele financiare precizate în bugetele alcătuite de preotul paroh, observăm aceeași diversificare și creștere a veniturilor dar și un număr din ce în ce mai mare de acte doveditoare atașate. Se mențin

³² **Ibidem**, f. 5.

³³ Idem, d. 1/1941, f. 7.

³⁴ Idem, d. 1/1940, f. 6.

³⁵ Idem, d. 1/1943, f. 18, 21, 25, 26.

capitolele din bugetul recomandat de către Episcopia Romanului, subliniindu-se „obligatia consiliului parohial care va îngriji să se înscrie cât mai exact întreaga avere mobilă și imobilă, chiar și cele folosite de personalul bisericii”³⁶.

O altă precizare făcea referire la formele de arendare „acolo unde nu s-a ținut licitație pentru arendarea sau închirierea unui imobil parohial la timpul în care se alcătuieste bugetul – se va trece arenda sau chiria probabilă. Faptul că s-a prevăzut în buget arenda sau chiria unui mobil nu scutește parohia de a încheia formele de arendare sau închiriere”³⁷.

Existența unei facturi din 15 iulie 1941 ne aduce elemente noi cu privire atât la reparațiile care au loc la clădirea bisericii, cât și la diferitele prețuri din perioada respectivă. Astfel, Ion Ichim, cel care a făcut reparații la tavanul pridvorului bisericii Sf. Spiridon, primește următoarele sume: „mâna de lucru – 250 lei, 3 kg. de cuie a 70 lei kg – 210 lei, 1 kg. de praf decretă și 12 kg. Ulei – 95 lei, transport șipci de la fabrică – 65 lei”³⁸.

Pentru anul financiar 1942-1943, bugetul cuprinde printre altele și „depuneri la CEC – 11917, banii din arendă – 3150 lei, banii din arenda unei porțiuni din cimitir – 15.000 lei”³⁹. Ca element de noutate apare o sumă de bani pentru Fondul de 10 lei, în suma totală de 2.200 lei.

Pentru următorii ani, facturile justificative care însoțesc bugetele sunt cuprinse în borderouri, iar studiul acestora ne oferă o imagine și asupra cheltuielilor făcute în cadrul parohiei, cât și asupra agenților comerciali din Comăneștiul anilor '40. Identificăm astfel, Societatea Foresta italo-română, comercianții locali Ion Chiriac, Ion Paisa, precum și numele unor oameni care au realizat reparații sau alte lucrări la clădirea bisericii sau alte activități. Conform documentelor, Societății Foresta italo-română i se acordă suma de 3.585 lei, Cooperativei Comănești – 1.196 lei, Societății Valea Troțușului – 5.680 lei, iar lui Vasile Miron, care face și bate 4.600 bucăți de draniță pentru acoperirea gardului bisericii Sf. Spiridon, i se acordă suma de 10.000 lei⁴⁰.

În urma studierii documentelor referitoare la anul financiar 1944-1945, aflăm date referitoare la sumele ce erau prevăzute în buget și

³⁶ Idem, d. 1/1941, f. 1.

³⁷ **Ibidem.**

³⁸ **Ibidem.**

³⁹ Idem, d. 1/1942, f. 2.

⁴⁰ Idem, d. 2/1943, f. 14, 36.

sumele ce au fost plătite. Cheltuielile pentru cult ajung la 1.000 lei, chiar dacă era prevăzută suma de 2.000 lei, pentru biblioteca parohială sunt prevăzute 300 lei și se cheltuie 1.300 lei. Sumele prevăzute sunt depășite în cazul încălzirii bisericii 5.685 față de 5.000 lei și a construirii unei părți din gardul cimitirului – 14 700 lei față de 9.000 lei⁴¹.

Importanța acestui tip de documente este dată și de supervizarea acestora de către reprezentanții Episcopiei Romanului și a Hușilor. Informațiile oferite de documentele din arhive completează imaginea unei localități într-o perioadă de schimbări politice, economice, spirituale și sociale.

⁴¹ Idem, d. 1/1944, f. 6.